

JAKUB KOŚCIOŁEK¹, ELŻBIETA BINCZYCKA-GACEK²

WSTĘP DO NUMERU TEMATYCZNEGO *AFRYKAŃSKIE NARRACJE. TOŻSAMOŚCI I RÓŻNORODNOŚĆ WSPÓŁCZESNEJ AFRYKI*

Współczesna Afryka to przestrzeń intensywnych przemian społecznych, kulturowych i politycznych, a zarazem kontynent o wyjątkowym bogactwie narracji, dzięki którym konstytuują się tożsamości jego mieszkańców. Niniejszy numer „Relacji Międzykulturowych” stanowi próbę uchwycenia tej złożoności poprzez interdyscyplinarne ujęcia obejmujące literaturę, sztukę, muzeologię, muzykę, filozofię polityczną i praktyki społeczne. Zebrane w nim artykuły ukazują różnorodność podejść badawczych oraz kierunków interpretacyjnych, które sytuują Afrykę jako dynamiczny i wielogłosowy podmiot współczesnych debat humanistycznych i społecznych.

Kwestia dziedzictwa kulturowego, jego prezentacji oraz dekolonizacji instytucji muzealnych stanowi punkt wyjścia dla artykułów Kingi Anny Gajdy oraz Elżbiety Binczyckiej-Gacek. Gajda analizuje problem muzealizacji dziedzictwa afrykańskiego z perspektywy muzeologii krytycznej na przykładach z Portugalii, Mauritiusu i Zanzibaru; podkreśla przy tym znaczenie lokalnych kontekstów w konstruowaniu muzealnych narracji oraz konieczność współpracy z afrykańskimi społecznościami w procesie dekolonizacji pamięci. Binczycka-Gacek w swoim artykule przygląda się roli Museu Nacional da Escravatura w Luandzie, które określa jako miejsce ambiwalentnej pamięci – przestrzeń, w której historia jest jednocześnie przywoływana i wygładzana, a głosy lokalnych aktorów są marginalizowane.

¹ Instytut Studiów Międzykulturowych UJ, ORCID: 0000-0001-8434-2574, jakub.kosciolek@uj.edu.pl.

² Instytut Studiów Międzykulturowych UJ, ORCID: 0000-0003-1443-2907, e.binczycka-gacek@uj.edu.pl.

Problem tożsamości, zarówno jednostkowej, jak i zbiorowej, jest wspólnym mianownikiem tekstów Renaty Czekalskiej i Agnieszki Kuczkiewicz-Fraś, Jakuba Kościółka oraz Karoliny Rak. Czekalska i Kuczkiewicz-Fraś analizują powieść *Kafka's Curse* Achmata Dangora w kontekście teorii Richarda Jenkinsa – pokazują, że tożsamość jest procesem nieciągłym, złożonym i uwarunkowanym historycznie oraz kulturowo. Jakub Kościółek podejmuje krytyczną analizę południowoafrykańskiej literatury queerowej, którą odczytuje jako próbę redefinicji doświadczenia czarnej społeczności LGBTQ+ w kontrze do dominujących modeli zachodnich. Kościółek podkreśla znaczenie rasy, klasowości oraz lokalnych struktur społecznych dla rozumienia afrykańskiej queerowości. Z kolei Karolina Rak bada postać Kahiny, legendarnej berberyjskiej królowej, której figura tożsamościowa wykorzystywana jest w różnych narracjach historycznych i politycznych Północnej Afryki – autorka analizuje, w jaki sposób Kahina funkcjonuje jako symbol oporu, feminizmu i rekonstrukcji przeszłości.

Znaczącą część numeru stanowią analizy afrykańskich form ekspresji artystycznej – zarówno tych zakorzenionych w tradycji, jak i współczesnych. Agata Mrowińska przygląda się afrykańskiej literaturze mówionej (oraturze), ukazuje jej złożoną terminologię, społeczne funkcje i performatywny charakter; postuluje uznanie oratury za autonomiczną formę literacką, która stanowi przestrzeń aktywnego działania kulturowego i wspólnotowej pamięci. Milena Krawczyk analizuje wybrane gatunki muzyczne Południowej Afryki – od marabi i mbaqangi po współczesne kwaito i amapiano – uznaje je za formy ekspresji tożsamościowej kształtowane przez historię kolonializmu, apartheidu i miejskie życie; muzyka staje się tu nie tylko formą rozrywki, lecz także medium politycznym i kulturowym.

W wymiarze politycznym i filozoficznym problem redefinicji afrykańskiej tożsamości podejmuje Klaudia Wilk-Mhagama, która analizuje idee współczesnych afrykańskich intelektualistów, takich jak Claude Ake, Mahmood Mamdani i Ali Mazrui – omawia ich koncepcje dekolonizacji, suwerenności oraz kulturowej podmiotowości, ukazując przy tym zróżnicowane strategie myślenia o przyszłości kontynentu. W podobnym duchu, choć z innym punktem odniesienia, Marcin Krawczuk analizuje symbolikę i praktykę obchodów Dnia Narodów, Narodowości i Ludów Etiopii: pomimo deklarowanego celu integracyjnego święto ujawnia napięcia etniczne i ograniczony wpływ etnofederalizmu na rzeczywiste procesy pokojowe i narodotwórcze.

Z perspektywy antropologicznej rozważania podejmuje Sabina Brakoniecka. Autorka porusza problem niedoboru wody w kulturze pasterzy fułańskich w Nigerii i jego wpływu na relacje z ludnością osiadłą; jej artykuł ukazuje, jak ekologia i dostęp do zasobów naturalnych przekładają się na konflikty społeczne oraz kształtują afrykańskie tożsamości i sposoby życia.

Niniejszy numer czasopisma uzupełniają dwie recenzje – autorstwa Marceli Waligóry i Marceliny Cieślik – oraz glosa Karoliny Golemo poświęcona autoidentyfikacjom afrolizbońskich społeczności. Wspólnie z artykułami naukowymi stanowią one spójne i wieloaspektowe studium nad tym, jak Afryka, w różnych kontekstach lokalnych, opowiada o sobie, redefiniuje swoje miejsce w świecie i odzyskuje głos w dyskursie globalnym.

Zebrane teksty oferują wgląd w afrykańskie sposoby konstruowania tożsamości i formułowania narracji, które – mimo zewnętrznych ograniczeń i wewnętrznych sprzeczności – tworzą żywą, krytyczną i twórczą panoramę współczesności kontynentu.